

Posudek disertační práce

Název práce	Evaluace přijímacího řízení na obor Psychologie FF UP z hlediska akademické úspěšnosti studentů
Autor práce	Mgr. Lucie Viktorová
Školitel	Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.
Oponent	Mgr. Stanislav Ježek, Ph.D.

Celkové hodnocení

Předkládaná práce se usiluje komplexně analyzovat přijímací řízení na obor psychologie. I přes zaměření na domovskou katedru doktorandky práce neopomíjí kontext ostatních kateder psychologie v ČR. Proto jde o lze text považovat za více než jen lokálně relevantní dokument.

Pro čtyři cíle, které si doktorandka v práci vytýčila, si v úvodní části práce vybudovala velmi široký teoretický rámec. Ten nutně musel být široký, protože čtyři cíle práce jsou svým charakterem velmi odlišné. Zahrnují ekonomické, legislativní, etické i psychologické aspekty přijímacího řízení. Proto je velmi užitečný přehled finančně-legislativního kontextu přijímacích řízení na vysoké školy. Připomíná důvody, které katedry psychologie k pořádání přijímacích řízení vedou. Vedle primárního přehledu počtu uchazečů nad kapacitou kateder jde o zajištění financování výuky pro všechny přijaté, filtrování uchazečů nevhodných pro studium psychologie, ale také úsilí o identifikaci a získání těch nejlepších. Také připomíná, že je třeba volit mezi přijímáním podle vhodnosti pro studium a pro výkon profese. Líbí se mi srovnání s výběrovým řízením na pracovní pozice, v němž se ukazují odlišnosti, které znemožňují jednoduše stanovovat přijímací kritéria výběru do studia podle náplně práce psychologů, a to i přes to, že pro řadu psychologických pozic je u nás toto studium vyžadováno. V tomto kontextu se nabízí otázka, nakolik jsou v bakalářském studiu psychologie, které není studiem profesním, katedry psychologie oprávněny rozhodovat o tom, které osobnostní vlastnosti jsou se studiem psychologie neslučitelné, a zda zohledňování osobnostních vlastností není diskriminující. Za cennou zde považuji zmínku o DIN 33430. Požadavky na testy používané u přijímacích řízení, jimiž se autorka rozsáhle zabývá, zahrnují nejen čistě psychometrické charakteristiky (možná až příliš tradičně pojaté), ale také široký koncept férovosti (či „spravedlivosti“ jak férovost překládá česká verze Standardů), přemostující psychometrická a společenská očekávání. Novější vydání Standardů do této oblasti přidává i zodpovědnost autorů testu za dezinterpretaci testových skóre, která navazuje na ty aspekty validity, které se opírají o absenci negativních důsledků užití testu. Ta by možná stála za diskuzi při obhajobě.

Velká část teoretického rámce popisuje možná kognitivní a non-kognitivní kritéria pro přijímací zkoušky. V té pokládám za cennou a zdařilou zejména pasáž o testech studijních předpokladů, která vedle otázky jejich obsahu a validity řeší také společenské okolnosti jejich užívání (tedy konsekvenci validity). Jsem rád za široké pokrytí non-kognitivních kritérií, i

když právě u nich bych ocenil hlubší úvahu o tom, jak přesně mají souviset s akademickým úspěchem v širokém pojetí představeném na počátku práce. Motivace, postoje, osobnostní rysy mohou mít jiný vztah s akademickým výkonem (k tomu je předloženo mnoho zjištění) a jiný s ostatními složkami akademického úspěchu).

První dva výzkumné cíle, které si předkladatelka vytýčila, spíše připravuje kontext dalších analýz. Zvláště první cíl mohl klidně být součástí popisu přijímacího řízení na FF UP. Jeho závěr však není triviální – promyšlené přijímací řízení je nákladnou aktivitou, a proto stojí za to si klást otázku, za jakých okolností se škole vyplatí. Trochu mi chybí interpretace zjištění druhého výzkumného cíle. I když pro autorku jsou tato zjištění patrně nepřekvapivá, protože se v nich každodenně pohybuje, mají z hlediska dalších částí práce užitečné konsekvence. Například to, že úspěšnost ve studiu je poměrně vysoká, limituje možnosti analýzy neúspěchu. Podobně relativní četnosti zapsaných (z navržených) poukazují na to, že výběr probíhá z obou stran – ze strany školy i ze strany uchazeče.

U třetího výzkumného cíle mi dlouho nebyla jasná jeho role v celku práce, protože v první rovině řeší spíše výsledky a dopady studia. Také mě poněkud frustrovala absence jasné výzkumné otázky, díky čemuž mi nebylo zcela jasné, proč probíhala volba zkoumaných charakteristik, tak, jak probíhala. Také analytické volby je obtížně vzhledem k absenci explicitního cíle hodnotit. Překvapila mě volba faktorové analýzy k dimenzionální redukci. K tomuto účelu, zvláště při deklarované absenci teoretických očekávání ohledně faktorů, je určena spíše PCA. Stejně tak mi nebyla jasná potřeba klastrové analýzy. Zpětně tyto analýzy vedou k zajímavým pohledům na data a po propojení s daty z přijímacích testů se vynořil i smysl těchto analýz vzhledem k tématu disertační práce. Vzhledem k ad hoc postupu je však možnost zobecnění zjištění z této části velmi limitovaná.

Čtvrtý výzkumný cíl pokládám z hlediska tématu klíčový. Oceňuji, že doktorandka brala v potaz celou řadu faktorů, které omezují vypovídací schopnost analýz, které bylo možné použít, a provedla spíše konzervativní analýzu. Problémem, s nímž se zde (ale i v ostatních částech) potýkala, je množství provedených analýz, které komplikuje se nad některou z nich podrobněji zastavit, rozvést ji a interpretovat. Možná proto není v žádné z analýz žádný interakční člen, byť u řady prediktorů by bylo možné uvažovat o jejich moderačních efektech na vztah ostatních prediktorů. Výzvou k takové úvaze by mohly být scatterploty, které jsou uvedeny v příloze, v nichž se opakuje podobný vzorec – vedle hlavního trendu se objevuje ještě oddělená řada bodů, které jakoby sledovaly jiný trend. Pouhým okem je těžko rozlišit, zda nejde jen o artefakt malého vzorku, ale k hledání moderátorů by to mělo vybízet.

Vzhledem k vše uvedenému vidím jedinou výraznější slabinu práce v diskuzi. Sliboval jsem si od ní alespoň zobecnění zjištění z provedených analýz, tak aby práce jednoznačně překročila horizont účelové analýzy a byl vědeckou prací. To se, myslím, nepodařilo zcela naplnit a bylo by dobré se o to pokusit v obhajobě. Jinak ale diskuze přináší dobré interpretace výsledků směrem ke katedře. Pasáž o limitech by mohla být vzhledem k rozsáhlosti předložených analýz také rozsáhlejší.

Z formálního hlediska: práce vychází z velkého množství aktuálních a relevantních zahraničních i tuzemských zdrojů, a to jak odborných, tak legislativních. Vytkl bych snad jen přílišné spoléhání na učebnici Urbánka a kol. v psychometrických otázkách. Doktorandka tak prokázala dospělou schopnost práce s literaturou. Čtivost textu narušuje jen větší množství

poznámek pod čarou. Podobně doktorandka prokázala schopnost použít paletu statistických analytických metod a zvážit etické aspekty užití dat z databází.

Celkově jde o dobrou práci inspirující k mnoha navazujícím otázkám. Soudím, že práce splňuje všechny nároky kladené na disertační práce a doporučuji ji k obhajobě.

Otázky k obhajobě:

- Jaká zjištění se se dala zobecnit tak, abychom je mohli považovat za obohacení teorie kterou využíváme k úvahám o přijímacích zkouškách?
- Hledání vztahů mezi vstupními a výstupními charakteristikami může komplikovat „reaktivita“ katedry – ta se může (a má) přizpůsobovat svým studentům. Je tedy možné, že náhodný lapsus při výběru může být kompenzován větším výukovým úsilím. Jakou roli mohl fenomén tohoto typu ovlivnit předložené analýzy?
- Jaký vliv na předložené analýzy může mít „nulté“ kolo přijímacího řízení – tedy rozhodnutí absolventa SŠ dát si nebo nedat si přihlášku na danou školu?

V Brně, 1. října 2018

Stanislav Ježek